

УДК 339.138 025 (477)

ІНТЕГРАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РОЗДРІБНОГО ТОВАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Я. Карпова

*Львівська державна фінансова академія
79000, м. Львів, вул. Коперника 3*

У статті запропоновано методу оцінки ефективності функціонування роздрібного товарного ринку України за допомогою розрахунку інтегрального показника.

Ключові слова: товарний ринок, товарооборот, роздрібна торгівля, комплексна оцінка.

У сучасній статистичній науці значна увага приділяється методологічним аспектам дослідження товарних ринків. Зокрема, природа монополізму та конкуренції, механізм здійснення ефективного регулювання та формування конкурентного середовища привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Вагомий внесок у розвиток теорії і практики управління товарними ринками зробили такі вітчизняні і зарубіжні вчені: Г. Ассел, І. Белявський, Ф. Букерель, А. Дайан, Ю. Дайновський, М. Долішній, В. Карпов, Дж. М. Кейнс, І. Кокарев, Ф. Котлер, Р. Ланкар, М. Портер, М. Пугачева, І. Решетников, Є. Савельєв, П. Самуельсон, В. Степашка, С. Фішер та ін. [1; 2; 3].

Необхідно підкреслити, що у вітчизняній статистичній науці проблеми становлення та функціонування товарних ринків є ще недостатньо вивчені та науково обґрунтовані. Тому існує потреба у глибшому аналізі наявного статистичного інструментарію державної політики стосовно товарних ринків та розробленні пропозицій щодо підвищення ефективності його застосування на сучасному етапі розвитку економіки України, що і обумовило вибір теми статті.

Теоретичною та методологічною основою статті є положення економічної теорії, статистики, роботи вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем ефективності функціонування товарних ринків.

Як один із можливих підходів щодо статистичної оцінки ефективності функціонування товарних ринків у нашій країні пропонується застосовувати інтегральний показник, який би включав у себе найважливіші економіко-статистичні характеристики (параметри) певного товарного ринку.

Метою даної роботи є статистична оцінка ефективності функціонування вітчизняних товарних ринків за допомогою інтегрального показника.

Інтегральним показником оцінки ефективності функціонування товарного ринку називається показник, який є результатом певної суперпозиції сукупності часткових (первинних) показників – індикаторів [5, с. 121].

Досягнення відносно вищої точності статистичної оцінки товарного ринку чи їх сукупності у межах певної території (області, регіону, держави), порівняно із методом порівняння значень окремих показників-індикаторів, здійснюється через порівняння значень комплексу показників, що являє собою доцільне поєднання (єдине ціле) окремих показників.

Для усесторонньої оцінки особливостей розвитку роздрібною торгівлі України пропонується застосувати показники, які характеризують ринкові явища та процеси з різних сторін і які можна об'єднати у три основні групи:

перша – показники кількісної оцінки розвитку роздрібного товарного ринку, які характеризують роздрібний товарооборот, темпи й пропорції розширеного відтворення, кількість підприємств сфери торгівлі тощо (табл. 1), тобто кількісні результати функціонування роздрібного товарного ринку;

друга – показники оцінки якісного складу розвитку роздрібного товарного ринку, які визначають інтенсивність використання ресурсів, максимальні кінцеві результати на кожен одиницю останніх, розраховуються потреби економіки і можливості їх забезпечення;

третья – показники оцінки ефективності функціонування роздрібного товарного ринку допомагають оцінити ефективність функціонування об'єктів роздрібною торгівлі, а саме: їхню фондвіддачу, рентабельність діяльності торговельних підприємств та ін. (табл. 1).

Як один із напрямів удосконалення статистичної оцінки ефективності функціонування роздрібного товарного ринку України, пропонується взяти для аналізу показники усіх трьох груп (табл.1), що забезпечить комплексність оцінки.

Як принципово новий підхід у статистичному аналізі товарного ринку, в рамках даного дослідження, пропонується на основі відібраних показників вивести певний інтегральний показник, при розрахунку якого за основу взято порівняння кожного з перерахованих показників, за певний період функціонування вітчизняного роздрібного товарного ринку, з найвищими його досягненнями за цими параметрами протягом аналізованого періоду. Такий підхід дасть можливість проаналізувати динаміку ефективності функціонування роздрібного товарного ринку з точки зору відхилення фактичних результатів від максимальних, які були досягнуті у минулих періодах діяльності торговельних підприємств.

Спочатку в електронну таблицю вводяться вихідні дані, а саме: роздрібний товарооборот торговельних підприємств, їх основні засоби, кількість торговельних підприємств, інвестиції в їх основний капітал, торгова площа підприємств сфери торгівлі, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, величина капіталу (майна) торговельних підприємств, кількість зайнятих у сфері торгівлі, їхні оборотні засоби (табл. 1).

Далі, в автоматизованому режимі, обраховуємо фондвіддачу, середній товарооборот на одного працівника, рентабельність діяльності торговельних підприємств, величину товарообороту в середньому на 1 м. кв. торгової площі, інвестиції в основний капітал в середньому на одне торговельне підприємство, коефіцієнти оборотності оборотних засобів (табл. 1). Після цього MS Excel шукає їхні максимальні значення та порівнює з фактичними.

Оцінка ефективності функціонування роздрібного товарного ринку України

Рік	Показники кількісної оцінки розвитку роздрібного товарного ринку								
	Роздрібний товарооборот, млн. грн.	Основні засоби торгівельних підприємств, млн. грн.	Кількість підприємств сфери торгівлі (на кінець року), тис. шт.	Інвестиції в основний капітал торгівельних підприємств, млн. грн.	Торгова площа, тис. м ²	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	Величина капіталу підприємств сфери торгівлі, тис. грн.	Кількість зайнятих у торгівлі, тис. ос.	Оборотні засоби у сфері торгівлі, тис. грн.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2000	28757,00	28103,00	103,2	405,00	7029,00	1195,10	89897,50	1300,00	79757,70
2001	34417,00	20337,00	232,46	1285,00	6515,00	2352,00	129736,05	3338,00	120918,70
2002	39691,00	21568,00	246,38	2019,00	6054,00	4356,40	161503,50	3487,70	149471,40
2003	49994,00	25644,00	258,48	3276,00	5896,00	573,70	191797,85	3854,00	184441,20
2004	67556,00	31906,00	268,31	5322,00	5976,00	6930,20	237650,55	3971,20	218295,50
2005	94332,00	40362,00	278,1	7614,00	6359,00	9464,20	275973,00	4175,20	239175,60
2006	129 952,00	60 404,00	288,09	11655,00	6847,00	10 334,80	358 834,80	4 403,90	334 771,30

продовження таблиці 1

Рік	Показники якісної оцінки			Показники оцінки ефективності			
	Величина товарообороту на 1 особу гр. 2 / гр. 9	Величина товарообороту в середньому на 1 тис. м. кв. торгової площі, гр. 2 / гр. 6	Інвестиції в основний капітал в середньому на одне підприємство, тис. грн. гр. 5 / гр. 4	Фондо-віддача гр. 2 / гр. 3	Рентабельність діяльності торговельних підприємств, % гр. 7 / гр. 8 * 100	Коефіцієнт оборотності оборотних засобів гр. 2 / гр. 10	Інтегральний показник
1	11	12	13	14	15	16	17
2000	22,12	4,09	3,92	1,02	1,33	0,36	1,48
2001	10,31	5,28	5,53	1,69	1,81	0,28	1,44
2002	11,38	6,56	8,19	1,84	2,70	0,27	1,28
2003	12,97	8,48	12,67	1,95	0,30	0,27	1,43
2004	17,01	11,30	19,84	2,12	2,92	0,31	0,82
2005	22,59	14,83	27,38	2,34	3,43	0,39	0,46
2006	29,51	18,98	40,46	2,15	2,88	0,39	0,18

продовження таблиці 1

Рік	Максимальні значення якісних показників та показників оцінки ефективності функціонування роздрібного товарного ринку*					
	Максимальна фондівдача	Максимальний середній товарооборот на 1 працівника	Максимальна рентабельність діяльності торговельних підприємств, %	Максимальна величина товарообороту в середньому на 1 тис. м. кв. торгової площі	Максимальна величина інвестиції в основний капітал в середньому на одне підприємство	Максимальний коефіцієнт оборотності
1	18	19	20	21	22	23
2000	2,34	29,51	3,43	18,98	40,46	0,39
2001	2,34	29,51	3,43	18,98	40,46	0,39
2002	2,34	29,51	3,43	18,98	40,46	0,39
2003	2,34	29,51	3,43	18,98	40,46	0,39
2004	2,34	29,51	3,43	18,98	40,46	0,39
2005	2,34	29,51	3,43	18,98	40,46	0,39
2006	2,34	29,51	3,43	18,98	40,46	0,39

Джерело: Таблицю складено за даними <http://www.ukrstat.gov.ua>.

* крім інтегрального показника оцінки ефективності функціонування роздрібного товарного ринку, особливості обчислення якого наведено окремо у рамках даної статті

Наступний етап передбачає розрахунок інтегрального показника оцінки ефективності функціонування роздрібного товарного ринку України за кожний період за такою формулою:

$$\Pi_j = \sqrt{\sum_{i=1}^n (1 - X_i)^2}, \quad (1)$$

де Π_j – інтегральні показники j-того періоду;

X_i – i-й показник функціонування роздрібного товарного ринку України у співвідношенні з його оптимальним рівнем.

За оптимальний рівень, кожного з взятих до уваги при розрахунках показниках, визначено його максимальне значення за всі аналізовані періоди (табл. 1). Він визначаються за формулою:

$$X_i = \frac{\Phi_i}{O_i}, \quad (2)$$

де Φ_i – фактичний рівень i-го показника; O_i – оптимальний рівень i-показника серед досягнутих за досліджуваний період; n – кількість показників (табл. 1).

У нашому випадку дана формула буде мати вигляд:

$$\Pi_j = \sqrt{\left(1 - \frac{\Phi_{\Phi\epsilon}}{O_{\Phi\epsilon}}\right)^2 + \left(1 - \frac{\Phi_{TO1npaц}}{O_{TO1npaц}}\right)^2 + \left(1 - \frac{\Phi_{Pmn}}{O_{Pmn}}\right)^2 + \left(1 - \frac{\Phi_{TO1m.kв.}}{O_{TO1m.kв.}}\right)^2 + \left(1 - \frac{\Phi_{IOK}}{O_{IOK}}\right)^2 + \left(1 - \frac{\Phi_{Kоб}}{O_{Kоб}}\right)^2}, \quad (3)$$

де $\Phi_{\Phi\epsilon}$ – фактичний рівень фондівдачі основних фондів;

$\Phi_{TO1npaц}$ – фактичний рівень товарообороту на 1 особу сфери торгівлі;

Φ_{Pmn} – фактичний рівень рентабельності торгівельних підприємств;

$\Phi_{TO1m.kв.}$ – фактичний рівень товарообороту на 1 м. кв. торгової площі;

Φ_{IOK} – фактичний рівень інвестицій в основний капітал торгівельних підприємств;

$\Phi_{Kоб}$ – фактичний рівень коефіцієнта оборотності оборотних засобів відповідно;

$O_{\Phi\epsilon}$ – максимальне значення фондівдачі основних фондів серед даних за різні періоди;

$O_{TO1npaц}$ – максимальне значення товарообороту на 1 особу сфери торгівлі серед даних за різні періоди;

O_{Pmn} – максимальне значення рентабельності торгівельних підприємств серед даних за різні періоди;

$O_{TO1m.kв.}$ – максимальне значення товарообороту на 1 м. кв. торгової площі серед даних за різні періоди;

O_{IOK} – максимальне значення інвестицій в основний капітал торгівельних підприємств серед даних за різні періоди;

$O_{Kоб}$ – максимальне значення коефіцієнта оборотності оборотних засобів серед даних за різні періоди.

Максимально ефективним функціонування товарного ринку доцільно вважати у тому періоді, якому відповідає мінімальне значення інтегрального показника. У нашому випадку це буде 2006 рік зі значенням інтегрального показника 0,18 (129952 млн. грн. – роздрібний товарооборот, 60404 млн. грн. – основні засоби, 288090 підприємств торгівлі, 11655 млн. грн. – інвестиції в основний капітал торговельних підприємств, 6847 тис. м. кв. – торговельна площа, 10334,8 млн. грн. – фінансовий результат торгівельних підприємств від звичайної діяльності до оподаткування, 358834,8 тис. грн. – середня величина капіталу торговельних

підприємств, 4403,9 тис. осіб – зайнятість у сфері торгівлі, 334771,3 тис. грн. – оборотні засоби у сфері торгівлі) (табл.1).

Варто зазначити, що починаючи з 2000 року інтегральний показник переважно знижувався (за винятком 2003 р.), що свідчить про постійне підвищення ефективності функціонування вітчизняного роздрібного товарного ринку.

Необхідно підкреслити, що запропонований інтегральний показник може розраховуватися також для певного регіону, області, для окремого товарного ринку чи держави загалом, як у даному дослідженні. При розрахунках можна брати до уваги і інші параметри визначення інтегрального показника; потрібно тільки чітко визначити яким буде оптимальне значення параметру (мінімальним чи максимальним). Наприклад, оптимальним значенням коефіцієнту оборотності буде його максимальна величина, а тривалість одного обороту в днях – мінімальна.

Розрахунок такого інтегрального показника оцінки ефективності функціонування товарного ринку представляє інтерес і для приватних підприємницьких структур, потенційних інвесторів тощо, оскільки виступає своєрідним індикатором, який комплексно оцінює явища та процеси на певному товарному ринку та спрощує процедуру прийняття рішення щодо провадження певного виду діяльності на ньому, залучення інвестицій, укладання контрактів, угод між суб'єктами підприємницької діяльності.

-
1. Академия рынка: маркетинг / [А. Дайан, Ф. Букерель, Р. Ланкар и др.]; пер. с фр. – М.: Экономика, 1993. – 572 с.
 2. Акулич М.В. Исследование рынков в практике международного бизнеса / М.В. Акулич // Маркетинг в России и за рубежом. – 2002. – №5. – С. 94-108.
 3. Делчев Р.И. Методологические проблемы исследования конъюнктуры мировых товарных рынков / Делчев Р.И. – М.: Изд-во МГИМО, 1997. – 244 с.
 4. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства: [підручник для вузів] / Мазаракі А.А. – К.: “Хрещатик”, 1999. – 800 с.
 5. Побурко Я.О. Основи організації регіональної статистики / Побурко Я.О. – Львів: Ін-т регіональних досліджень, 2004. – 196 с. – (Ін-т регіональних досліджень НАН України).
 6. Статистика підприємств: навчальний посібник / [Гринькевич О.С., Сорочак О.З., Кравченко Л.І. та ін.] ; за ред. С.О. Матковського. – Львів: Світ, 2007. – 440 с.
 7. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

**INTEGRAL ESTIMATION INDEX OF FUNCTIONAL EFFICIENCY OF
RETAIL COMMODITY MARKET IN UKRAINE****Ya. Karpova***Lviv State Financial Academy, Kopernyka Street 3,
UA – 79000, Lviv, Ukraine*

In the article the method of estimation of functional efficiency of retail commodity market of Ukraine is offered by calculation of integral index.

Key words: commodity market, turnover, retail trade, complex evaluation.

**ИНТЕГРАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ
ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РОЗНИЧНОГО ТОВАРНОГО РЫНКА
УКРАИНЫ****Я. Карпова***Львовская государственная финансовая академия, ул. Коперника 3,
79000, Львов, Украина*

В статье предложена методика оценки эффективности функционирования товарного рынка Украины с помощью расчёта интегрального показателя.

Ключевые слова: товарный рынок, товарооборот, розничная торговля, комплексная оценка.